

УДК 37.091.4:159.9:3(477.63)

Становлення та розвиток психологічної служби в системі освіти Дніпропетровської області: історико-правовий аспект

ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF PSYCHOLOGICAL SERVICE IN THE EDUCATION SYSTEM OF DNIPROPETROVSK REGION: HISTORICAL AND LEGAL ASPECT

САВЕЛЬЄВА Наталія – аспірантка кафедри публічного управління та права, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна, завідувач, Дніпропетровський обласний навчально-методичний центр психологічної служби системи освіти, вул. Паторжинського, 13А, м. Дніпро, 49044, Україна

SAVIELIEVA Natalia – postgraduate student of the Public Administration and Law Department, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» Dnipropetrovsk Regional Council, head, Dnipropetrovsk Regional Training and Methodological Center for Psychological Service of the Education System, 13A Patorzhynskiy Street, Dnipro, 49044, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8061-2178>

DOI:

Анотація. Децентралізація в управлінні освітою, розширення прав і можливостей об'єднаних територіальних громад щодо впливу на освітній процес спонукають фахівців психологічної служби суттєво переглянути організаційні форми, науково-методичне забезпечення, зміст і напрями своєї роботи з психологічного і соціально-педагогічного супроводу всіх учасників освітнього процесу. Ефективність і дієвість освітніх реформ у значній мірі залежить від ефективності їх психологічного забезпечення адже саме психологічна служба має можливості визначення рівнів і особливостей індивідуального розвитку здобувачів освіти та застосування дієвих інструментів корекції змісту і напрямів цього розвитку в освітньому процесі. Важливо також розуміти, що Концепцією Нової української школи одним із державних пріоритетів в освіті визначено особистісно орієнтоване навчання і виховання, що вимагає психологізації освітнього процесу шляхом підвищення психологічної компетентності адміністрації, педагогів, батьків. Значна роль у вирішенні цього завдання належить психологічній службі системи освіти. У Дніпропетровській області спостерігається позитивна тенденція щодо її розвитку. У статті розглянуто особливості становлення та розвитку психологічної служби в системі освіти Дніпропетровщини. Висвітлено історико-правовий аспект формування структури, організації, системи, основних нормативних документів, що регламентують діяльність психологічної служби в системі освіти Дніпропетровської області. Здійснено аналіз історичного становлення психологічної служби системи освіти Дніпропетровської області та надано характеристику основним концептуальним та методичним підходам до реалізації ідеї цілісного дослідження особистості дитини та закономірностей її розвитку на кожному з визначених етапів становлення. Характеризуючи сучасний стан розвитку обласної психологічної служби автором виокремлено ряд основних тенденцій та запропоновано шляхи подальшого розвитку і вдосконалення психологічної служби системи освіти Дніпропетровської області на основі розуміння її як єдиної системи, що забезпечує психологічний супровід освітнього процесу. Проведене дослідження дозволило визначити етапи становлення та перспективи розвитку психологічної служби закладів освіти Дніпропетровської області у сучасних умовах їх реформування; підкреслити необхідність розвитку психологічної служби як інструменту якісних змін у системі освіти.

Ключові слова: психологічна служба, практичний психолог, соціальний педагог, психологічний супровід, профілактика, надання допомоги.

Summary. Decentralization in education management, empowerment of united territorial communities to influence the educational process encourage psychological professionals to significantly reconsider organizational forms, scientific and methodological support, content and directions of their work on psychological and socio-pedagogical support of all participants in the educational process. The effectiveness and efficiency of educational reforms largely depends on the effectiveness of their psychological support because it is the psychological service has the ability to determine the levels and characteristics of individual development of students and use effective tools to correct the content and directions of this development in the educational process. It is also important to understand that the Concept of the New Ukrainian School defines personally oriented education and upbringing as one of the state priorities in education, which requires the psychologization of the educational process by increasing the psychological competence of the administration, teachers, and parents. A significant role in solving this task belongs to the psychological service of the education

system. In the Dnipropetrovsk region, there is a positive trend in its development. It is also important to understand that the Concept of the New Ukrainian School defines personally oriented education and upbringing as one of the state priorities in education, which requires the psychologization of the educational process by increasing the psychological competence of the administration, teachers, and parents. A significant role in solving this task belongs to the psychological service of the education system. In the Dnipropetrovsk region, there is a positive trend in its development. The article considers the peculiarities of the formation and development of psychological services in the education system of Dnipropetrovsk region. The historical and legal aspect of the formation of the structure, organization, system, basic regulations governing the activities of the psychological service in the education system of Dnipropetrovsk region is highlighted. The analysis of the historical formation of the psychological service of the education system of Dnipropetrovsk region and the characteristics of the main conceptual and methodological approaches to the idea of a holistic study of the child's personality and patterns of its development at each stage of formation. Describing the current state of development of the regional psychological service, the author highlights a number of major trends and suggests ways to further develop and improve the psychological service of education in Dnipropetrovsk region based on understanding it as a single system that provides psychological support of the educational process. The study allowed to determine the stages of formation and prospects for the development of psychological services of educational institutions of Dnipropetrovsk region in the current conditions of their reform; emphasize the need to develop psychological services as a tool for qualitative change in the education system.

Key words: *psychological service, practical psychologist, social psychologist, psychological support, prevention, assistance.*

Вступ. Психологічна служба в системі освіти Дніпропетровської області – це сукупність закладів, установ, підрозділів і посад, що складають єдину систему, основу якої становлять фахівці у сфері практичної психології та соціальної педагогіки. Діяльність психологічної служби в області координує Дніпропетровський обласний навчально-методичний центр практичної психології і соціальної роботи.

Психологічна служба Дніпропетровщини відзначила тридцятиріччя свого існування в складних соціально-політичних умовах. В результаті російської агресії область приймає внутрішньо переміщених осіб, серед яких багато дітей, є загиблі і поранені. Перед практичними психологами і соціальними педагогами постали непрості виклики – надати психологічну допомогу постраждалим людям, методично і практично підтримати колег з інших відомств, громадських організацій, волонтерів. До вже існуючих, традиційних для освітян проблем – адаптації дитини до навчання і навчального закладу, просвітницька робота з усіма учасниками освітнього процесу, профілактика девіантної поведінки, корекція поведінки і розвитку дитини додалися ще й проблеми роботи з психологічною травмою, горем, проблеми емоційного вигорання тощо. За цей час вона успішно пройшла етапи становлення, розкриття власних можливостей, пошуку найоптимальніших форм та методів психологічної допомоги.

Основною метою діяльності психологічної служби є сприяння створенню умов для соціального та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, охорони психічного здоров'я, формування безпечного освітнього середовища для максимальної реалізації внутрішнього потенціалу всіх учасників освітнього процесу, виконання освітніх і виховних завдань закладів освіти.

Аналіз останніх досліджень. Становлення психологічної служби пов'язано з іменами видатних науковців і організаторів освіти В. Г. Панка, О. В. Киричука, В. Г. Кременя, С. Д. Максименка, В. О. Моляко, І. І. Цушка, Т. С. Яценко та багатьох інших. Діяльність психологічної служби забезпечує практичну реалізацію в

освітньому процесі принципів гуманізму і дитиноцентризму, індивідуальний і особистісний підходи до кожного здобувача освіти, сприяє захисту фізичного, психічного і соціального здоров'я та підвищенню психологічної культури суспільства в цілому.

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати історію становлення психологічної служби системи освіти та дати характеристику основним концептуальним та методичним підходам до реалізації ідеї цілісного дослідження особистості дитини та закономірностей її розвитку.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до п. 1 статті 76 Закону України «Про освіту» у системі освіти діє психологічна служба, Положення про яку затверджує центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки, згідно з п. 2 статті 54 педагогічні працівники зобов'язані захищати здобувачів освіти під час освітнього процесу від будь-яких форм фізичного та психологічного насильства, приниження честі та гідності, дискримінації за будь-якою ознакою. Наявність психологічної служби в закладах освіти чітко регламентована на законодавчому рівні, а необхідність функціонування психологічної служби підтверджує кількість звернень усіх учасників освітнього процесу до її працівників, яка з кожним роком збільшується.

У сучасних роботах В. Г. Панка виокремлені шість основних етапів розвитку психологічної служби, «кожен із яких має свої особливості, а саме: певні теоретико-методологічні засади, зміст, підходи до організації та оцінювання результатів діяльності, наукову і практичну значущість» [7, с. 91].

1 – доорганізаційний етап (кінець XIX – початок XX ст.). Особливістю цього етапу є напрацювання методик практичної роботи психолога та розуміння необхідності його постійної практичної роботи у закладах, установах, підприємствах.

Методики практичної психосоціальної роботи були створені в результаті здійснення експериментальної роботи дослідників, що займалися прикладними проблемами (Г. Мюнстерберг, В. Бехтерев, Дж. Дьюї,

О. Лазурський та ін.). Одночасно виникає ідея про необхідність постійного психологічного супроводу інновацій у різних сферах суспільного виробництва та суспільного життя.

Реалізація професійного супроводу психологічних інновацій на ранніх своїх етапах здійснювалась шляхом створення товариств, спілок, професійних асоціацій. Зазначимо, до слова, що у розвинутих країнах і досі професійні асоціації психологів відіграють дуже значну роль у впровадженні психологічних знань і методик в суспільну практику.

2 – організаційний (20–30 рр. ХХ ст.). Наприкінці 20-х років починають створюватись відповідні служби у державних установах – лабораторії наукової організації праці на виробництві, педологічні служби в системі освіти, охорони здоров'я, на транспорті, відділення, відділи та інститути у системі вищої освіти, відповідні лабораторії у збройних силах і органах внутрішніх справ. Це створення підтверджено відповідними наказами і постановами уряду, введенням відповідних нормативів, штатних одиниць тощо.

3 – адміністративна заборона; існування окремих елементів (30-ті – 80-ті роки). Цей етап обумовлений створенням і всевладдям радянської адміністративної системи яка не передбачала ніяких інших методів роботи з людьми крім адміністративно-ідеологічних. У радянській системі окрема людина розглядалась як гвинтик єдиного державного механізму і, тому, плюралізм думок, індивідуальний підхід і т. п. були не тільки непотрібні, а й шкідливі.

У повоєнні роки, поступово, в основному під впливом технічної революції та умовами протистояння з «капіталістичним світом», виникла необхідність врахування «людського фактору» в роботі технічних систем, – атомні електростанції, літаки, зброя різних видів, системи наведення тощо. У зв'язку з такою необхідністю в окремих, як правило – «закритих», установах виникають відповідні лабораторії і відділи. Поступово відроджуються ергономіка, психологія праці, спортивна, клінічна і юридична психологія.

4 – відродження, другий доорганізаційний етап (1985 – 1991 рр.). Цей етап пов'язаний з деградацією та руйнуванням радянської адміністративно-політичної системи. Поступово держава втрачає важелі управління суспільними процесами, відкриваються кордони, знову виникає плюралізм суспільної думки. У цей час знову відроджуються ідеї про необхідність психологічного забезпечення суспільних процесів, про індивідуальний підхід до кожної особистості, про врахування і використання внутрішнього потенціалу людини на виробництві та суспільному житті. Знову постає питання про необхідність створення психологічних служб. З'являються проекти та деякі законодавчі акти, що кладуть початок створенню психологічних служб в нових історичних умовах.

5 – другий організаційний етап (1991 – 2004 рр.). Початок цього етапу ознаменовано здобуттям Україною незалежності та необхідністю створення самостійної держави. У цей період було розпочато створення відомчих психологічних служб та громадських спілок, товариств і комерційних організацій, що надають

психологічні послуги. Так, у 1990 році було створено Товариство психологів України, у 1991 році започатковано психологічну службу в системі освіти, у 1993 – психологічну службу в збройних силах, у 1994 році – створено мережу центрів соціально-психологічної реабілітації населення, що постраждало внаслідок Чорнобильської катастрофи, у 1998 – психологічну службу в органах внутрішніх справ.

При цьому вибухоподібно зросла кількість вищих навчальних закладів, як приватних, так і державних, що здійснюють підготовку психологів, соціальних працівників і соціальних педагогів. Постає нагальна необхідність методичного забезпечення і теоретичного осмислення діяльності психологічних служб.

При всіх, притаманних цьому періодові, коливаннях і нестійкості психологічних структур (одні відкривались, інші – закривались або перепрофілювались) головним результатом можна вважати законодавче оформлення діяльності психологічних служб, унормування статусу їх працівників, визначення функцій і повноважень.

6 – сталий розвиток (з 2004 р.). Самий початок ХХІ століття ознаменований для практичних психологів сталим розвитком психологічних служб. Практично усі відомчі психологічні служби пройшли період юридичного і організаційного оформлення, визначення змісту і основних завдань своєї діяльності, побудови організаційних структур та системи підвищення кваліфікації і атестації спеціалістів.

Психологічна служба системи освіти Дніпропетровської області є складовою частиною психологічної служби системи освіти України.

Створення психологічної служби в системі освіти Дніпропетровської області розпочалося у 1991–1992 навчальному році, коли, відповідно до наказу Міністерства освіти України «Про розвиток практичної психології в системі освіти», у навчальні заклади була введена посада психолога. За 30 років свого існування психологічна служба Дніпропетровської області пройшла декілька етапів розвитку.

І етап – 1991 – 1996 – етап становлення психологічної служби. Подіями, що визначали розвиток обласної психологічної служби, було проведення Першої всеукраїнської конференції з практичної психології (м. Луцьк, 11–14 листопада 1991 року) та прийняття у 1993 році «Положення про психологічну службу в системі освіти України», яке визначало сферу діяльності, права та функціональні обов'язки її ланок, а психологи стали називатися «практичними». За цей період практичні психологи почали працювати майже в усіх містах та деяких сільських районах області. Посаду практичного психолога було введено в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах, в закладах освіти нового типу, в спеціальних освітніх закладах.

На базі Дніпропетровського національного університету розпочалась підготовка та перепідготовка практичних психологів. Питання організації та науково-методичного забезпечення психологічної служби вирішувала кафедра психології і педагогіки Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (ДОШПО) на чолі з Крамаренко

Світланою Григорівною, у структурі якої було створено Кабінет соціально-психологічних проблем, в якому працювали Подолянчук Олена Леонідівна, Гальцева Тетяна Олексіївна, Покидько Федір Павлович.

За цей період значно збільшилась кількість практичних психологів. Так, у 1994 році працювало 140 практичних психологів, а на початку 1996 року – близько 300 фахівців. У зв'язку з цим виникла потреба створення обласної психологічної служби на єдиних засадах.

II етап – 1996 – 2001 – етап самоствердження. На його перебіг вплинуло дві події. Перша – позитивна: прийняття у 1996 році доповнень до Закону України «Про освіту», статтю 21 (Психологічна служба в системі освіти) якого було визначено, що за своїм статусом практичні психологи належать до педагогічних фахівців. Друга – негативна, коли у цьому ж році були прийняті Тимчасові типові штатні нормативи загальноосвітніх навчально-виховних закладів, внаслідок яких ситуація в психологічній службі значно погіршилась. Майже на 50% було скорочено посади практичних психологів.

Чисельність кадрового складу служби скоротилась до 130 осіб. З метою збереження психологічної служби та її подальшого розвитку, керуючись документами Міністерства освіти України щодо створення Центрів практичної психології, у січні 1996 року було засновано Обласний психолого-медико-педагогічний центр. До його штату введено посади методистів-психологів та створено психолого-методичну службу. Відповідно у містах та районах області були призначені методисти районних та міських відділів освіти, відповідальні за роботу психологічної служби.

Водночас була введена посада головного психолога області при управлінні освіти обласної державної адміністрації, яку з 1996 по 2001 рік обіймала Гавяда Вікторія Вікторівна. Таким чином, була створена регіональна структура управління та науково-методичного забезпечення діяльності психологічної служби Дніпропетровської області.

Починаючи з 1996 року були розроблені такі нормативно-правові документи, як: Регіональне положення про психологічну службу системи освіти; посадові обов'язки методиста з психологічної служби; єдині вимоги до планування та ведення документації практичного психолога/соціального педагога; затверджені програми з психології та інше. Також була розроблена система роботи з методистами-психологами районних та міських відділів освіти, яка реалізувалась через такі форми роботи, як наради, семінари, семінари-практикуми, консультативно-методичні виїзди до міст та районів області. Як наслідок, за період з 1997 року по 2001 рік збільшилась чисельність психологічної служби до 280 осіб.

III етап – 2001 – 2008 – етап поступового розвитку, розпочався у жовтні 2001 року, коли обласним управлінням освіти і науки Дніпропетровської облдержадміністрації було прийнято рішення реорганізувати психолого-методичну службу Обласного психолого-медико-педагогічного центру в Обласний навчально-методичний центр практичної психології і соціальної

роботи, який очолив Мушинський Віктор Петрович. Таким чином, було створено основну організаційно-методичну ланку обласної психологічної служби, на яку покладено здійснення організаційно-координаційних та навчально-методичних функцій у галузі практичної психології і соціальної роботи. В основу діяльності Центру було закладено принцип співробітництва та взаємодії з усіма державними та громадськими установами, зацікавленими у розвитку практичної психології та підвищенні психологічної культури населення.

За період з 2001 по 2007 рік відбулось значне розширення мережі психологічної служби – практично в усіх містах та в усіх сільських районах області були створені відповідні психологічні служби. Ставки практичних психологів і соціальних педагогів почали вводитись у професійно-технічних навчальних закладах, у позашкільних та вечірніх освітніх закладах, у ВУЗах I-II рівнів акредитації.

Значною мірою цьому процесу сприяло прийняття регіональної Програми розвитку психологічної служби на період до 2008 року (наказ головного управління освіти і науки від 30.12.2004 № 939), впровадження профілактичної моделі психологічного супроводу в освітніх навчальних закладах та системи психодіагностичного моніторингу. На цьому етапі була остаточно сформована система навчально-методичної роботи з психологічними кадрами у циклічному режимі, налагоджена робота методичних об'єднань практичних психологів і соціальних педагогів. За цей період втричі збільшився кількісний склад психологічної служби – від 311 осіб у 2002 році до 982 у 2007 році.

Суттєво поліпшилось методичне забезпечення діяльності практичних психологів і соціальних педагогів. Так, фахівцями обласного навчально-методичного центру практичної психології і соціальної роботи були розроблені і надруковані такі методичні посібники, як «Збірник нормативно-правових документів психологічної служби системи освіти», «Психодіагностичні мінімуми в загальноосвітній школі», «Психологічний портрет педагога», «Профілактика педагогічного стресу», «Психолого-медико-педагогічний консилиум в закладах освіти», «Методичне забезпечення діяльності психологічної служби» та інші.

Підвищився рівень професійної майстерності практичних психологів і соціальних педагогів. Про це свідчать наслідки атестації практичних психологів та соціальних педагогів на вищу кваліфікаційну категорію та результати обласного конкурсу психологічного супроводу в закладах освіти, який проводився у 2006–2007 навчальному році з нагоди 15-річчя психологічної служби Дніпропетровської області.

Кращі методичні розробки учасників конкурсу та презентації досвіду роботи фахівців, що атестувались у 2007 році, склали основу методичного збірника «З досвіду роботи практичних психологів і соціальних педагогів». Його видання стало надбанням усіх етапів становлення і розвитку психологічної служби системи освіти Дніпропетровщини за 15 років її функціонування.

IV етап – 2008 – 2016 – етап сталого розвитку. Його основною ознакою є планування діяльності психологічної служби на певний період. Розвиток психологічної служби відбувався у відповідності до Плану заходів щодо розвитку психологічної служби системи освіти Дніпропетровської області на період до 2012 року (наказ головного управління освіти і науки від 12.12.2008 № 1056), Плану додаткових заходів щодо розвитку психологічної служби системи освіти Дніпропетровської області (наказ головного управління освіти і науки від 20.10.2010 № 840), Плану заходів щодо розвитку психологічної служби системи освіти Дніпропетровщини на період до 2017 року (наказ департаменту освіти і науки від 25.09.2013 № 723/0/212-13). Прийняті нормативно-правові акти сприяли збільшенню кількісного складу психологічної служби та підвищенню ефективності її діяльності.

Динаміка чисельності практичних психологів і соціальних педагогів

Навчальний рік	Загальна кількість	К-сть практичних психологів	К-сть соціальних педагогів
2007 – 2008	982	742	240
2008 – 2009	1093	804	289
2009 – 2010	1170	841	329
2010 – 2011	1304	916	388
2011 – 2012	1323	933	390
2012 – 2013	1463	1012	451
2013 – 2014	1467	1033	434
2014 – 2015	1443	1006	437

Для покращення методичного забезпечення фахівцями обласного НМЦ практичної психології і соціальної роботи була розроблена і впроваджена інтегрована модель психологічного супроводу навчально-виховного процесу на рівні району / міста та навчального закладу. Започатковано і проведено три обласні конкурси «Психолог року – 2009, 2012, 2015». У 2009 році розпочато видання щорічного інформаційно-методичного вісника «Психологічна служба».

У вересні 2011 року, з нагоди 20-річчя психологічної служби Дніпропетровщини, було проведено Фестиваль професійних досягнень практичних психологів і соціальних педагогів закладів освіти.

У січні 2012 року, відповідно до Плану додаткових заходів, було створено психологічну лабораторію Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти (директор Василенко В. М.) на чолі з Піковець Лариною Григорівною. До її складу увійшли фахівці з п'яти професійно-технічних навчальних закладів, на базі яких протягом 2012–2013 років відбувалась розробка і апробація базового компоненту роботи психологічної служби в умовах професійно-технічних навчальних закладів.

21–22 листопада 2012 року на базі Дніпропетровського обласного методичного психолого-медико-педагогічного центру Українським науково-методичним центром практичної психології і соціальної роботи за участю співробітників Дніпропетровського обласного навчально-методичного центру практичної психології

і соціальної роботи та Дніпропетровської обласної психолого-медико-педагогічної консультації була проведена Всеукраїнська науково-практична конференція «Мультидисциплінарний підхід як методологічна основа інклюзивного навчання».

Починаючи з 2013 року у практику діяльності практичних психологів впроваджено щорічне проведення Тижня психології та Дня психологічного здоров'я в закладах освіти Дніпропетровщини.

V етап – 2016 – 2021 – етап розвитку в умовах освітніх реформ. Його основною ознакою є здійснення діяльності в умовах концепції Нової української школи та децентралізації системи управління освітою. Основні зусилля спрямовані на забезпечення ефективного психологічного супроводу в період нестабільності та невизначеності. Певним чином це вплинуло на кадровий склад психологічної служби Дніпропетровщини. Простежується тенденція від зменшення до поступового збільшення чисельності практичних психологів і соціальних педагогів за останні 5 років.

Динаміка чисельності практичних психологів і соціальних педагогів за 2016–2021 р.р.

Навчальний рік	Загальна кількість	К-сть практичних психологів	К-сть соціальних педагогів
2016 – 2017	1524	1039	485
2017 – 2018	1494	1055	395
2018 – 2019	1421	1021	400
2019 – 2020	1424	1039	385
2020 – 2021	1481	1089	392

Нестабільним є також показник забезпечення закладів освіти ставками практичних психологів та соціальних педагогів. Так, відповідно до нормативної потреби заклади освіти Дніпропетровської області станом на 01 червня 2021 року забезпечені на 55,5% ставками практичних психологів і соціальних педагогів. Тоді як у 2019 – 2020 навчальному році цей показник дорівнював 51%.

Продовжується реформування методичної служби системи освіти. Триває період організації Центрів професійного розвитку педагогічних працівників. У більшості міст та об'єднаних територіальних громад тимчасово відсутні відповідальні особи за організацію роботи психологічної служби.

В таких умовах питання організації та забезпечення належного науково-методичного супроводу діяльності практичних психологів і соціальних педагогів закладів освіти набуває пріоритетного значення. Значно зростає роль професійних спільнот, тобто методичних об'єднань щодо підвищення рівня професійної компетентності практичних психологів та соціальних педагогів. Головною метою є не лише надання реальної, дієвої допомоги працівникам служби у розвитку їх професійної майстерності, але й емоційна підтримка спеціаліста, збереження професійного благополуччя, допомога у визначенні перспектив власної професійної реалізації у повному обсязі, створення умов для її досягнення. Про це красномовно свідчить кількість звернень до

**Кількість звернень щодо методичної підтримки
та розвитку професійної компетентності педагогічних працівників**

Надавачі послуг	Кількість звернень			
	2016–2017 н.р.	2017–2018 н.р.	2018–2019 н.р.	2019–2020 н.р.
Центр практичної психології та соціальної роботи	4724	5141	4651	8006

обласного навчально-методичного центру практичної психології і соціальної роботи співробітників психологічної служби.

Майже вдвічі (на 5129 звернень) збільшилося охоплення педагогічних працівників області заходами з підвищення професійної компетентності у зв'язку із збільшенням потреби в професійних знаннях зі спеціальної педагогіки і психології, а також за рахунок запровадження дистанційних форм роботи. Істотне збільшення кількості звернень у 2019–2020 навчальному році спостерігається в роботі Центру практичної психології та соціальної роботи.

З метою забезпечення системного підходу у роботі психологічної служби впроваджені циклограми діяльності практичних психологів і соціальних педагогів закладів дошкільної та загальної середньої освіти, спеціальних та професійно-технічних закладів освіти, закладів передвищої фахової освіти; розроблена модель професійного розвитку спеціаліста, впроваджені професійно-кваліфікаційні картки спеціаліста, що атестується; визначено етапи динаміки працездатності у циклічному режимі.

В умовах застосування дистанційної форми освітнього процесу значно зросла потреба в оволодінні та використанні інформаційно-комунікаційних технологій в роботі спеціалістів психологічної служби.

Для надання інформаційно-методичної підтримки співробітникам психологічної служби у 2018 році на платформі Facebook створено віртуальне обласне методичне об'єднання «ОМО Домінанта». Складовими професійного Інтернет-простору є також Сайт, сторінка ОМО «Домінанта», електронний журнал «Інсайт», вебінари, онлайн-конференції, офлайн простір (Viber, messenger, WhatsApp). Так, на сторінці ОМО «Домінанта» викладено 758 постів. Започатковано курс «Інформаційно-комунікаційні технології у роботі спеціаліста психологічної служби», учасниками якого вже стали 264 спеціалісти.

Започатковано і таку форму онлайн-спілкування, як Інструментальний практикум. Під час практикуму спеціалісти служби, які атестуються мають можливість презентували свій досвід роботи для колег.

Характеризуючи сучасний стан розвитку обласної психологічної служби, необхідно виокремити ряд основних тенденцій:

1) нерівномірність розвитку мережі психологічної служби як на рівні міст і районів, так і на рівні закладів освіти різних типів;

2) нестабільність організаційно-методичного менеджменту діяльності міських психологічних служб та психологічних служб територіальних громад;

3) оновлення нормативно-методичного забезпечення з питань алгоритмів діяльності, ведення документації,

діагностичного та корекційного інструментарію;

4) переважання проблемно-орієнтованої моделі психологічного і соціально-педагогічного супроводу над системно-профілактичною;

5) необхідність впровадження об'єктивних критеріїв оцінки ефективності і результативності роботи практичних психологів і соціальних педагогів, що суттєво впливає на підвищення якості їх роботи.

Виходячи із зазначених тенденцій і існуючих проблем, найбільш актуальними напрямками подальшого розвитку можна визначити такі, як:

1. Реорганізація мережі психологічної служби у відповідності до процесу децентралізації на основі оновленої організаційно-структурної моделі методичного супроводу професійної діяльності практичних психологів і соціальних педагогів закладів освіти різних типів.

2. Створення єдиного інформаційно-методичного простору для забезпечення структурності і цілісності функціонування обласної психологічної служби, системності і комплексності у наданні психологічної і соціально-педагогічної допомоги, безперервної методичної підтримки фахівців психологічної служби у міжкурсний та міжатестаційний період.

3. Оптимізація базового компоненту професійної діяльності практичних психологів і соціальних педагогів на основі інтегрованої моделі психологічного супроводу: форми документації, діагностичні методики, корекційно-розвивальні програми, циклограма та алгоритми діяльності.

4. Впровадження професійного стандарту «Практичний психолог закладу освіти» у роботу психологічної служби та розвиток професійних компетентностей у відповідності до трудових функцій.

5. Подальша розробка об'єктивних критеріїв оцінки ефективності і результативності роботи практичних психологів і соціальних педагогів, методичних об'єднань, районно-міських психологічних служб.

Висновки. Підсумовуючи історико-психологічний аналіз проблем розвитку прикладної психології, маємо можливість констатувати що психологічна теорія і психологічна практика, складаючи до певної міри цілісність, породили необхідність виникнення прикладної психології як науково-практичної дисципліни яка відіграє функцію опосередкування результатів теоретико-експериментальних досліджень і досвіду психологічного практикування.

Усе сказане доводить, що психологічна служба стала невід'ємною частиною освітньої галузі, вона суттєво впливає на навчально-виховний процес, покращує самопочуття і захищає психічне і соціальне здоров'я усіх його учасників і виявилася здатною професійно відповісти на виклики сьогодення.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент професійної діяльності практичного психолога ПТНЗ: метод. посіб. / Мушинський В. П., та ін. Дніпро: 2014. 87 с.
2. Мушинський В. П. Етапи становлення і розвитку психологічної служби системи освіти Дніпропетровської області. *Психолог. Шкільний світ*. 2010. № 34. С. 3–6.
3. Панок В. Г., Лунченко Н. В. Становлення психологічної служби системи освіти в контексті суспільних трансформацій в Україні. URL: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1450980> (дата звернення: 04.05.2022).
4. Панок В. Г. Психологічна служба у системі освіти України: 30 років становлення. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/15458-Текст%20роботи-26708-1-10-20211026.pdf> (дата звернення: 05.07.2022).
5. Положення про психологічну службу у системі освіти України від 22.05.2018 № 509 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18> (дата звернення: 04.05.2022).
6. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 04.05.2022).
7. Психологічна служба: підручник / за заг. наук. ред. В. Г. Панок, А. Г. Обухівська, В. Д. Острова та ін. Київ: Ніка-Центр, 2016. 362 с.
8. Психологічна служба в системі освіти: курс лекцій / укладач І. С. Загурська. Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 166 с.

References

1. Mushynskyy V. P. (ed.) (2014) Bazovyy komponent profesijnoji dijajlnosti praktychnogho psykholoha PTNZ: metodychnyj posibnyk. [The basic component of the professional activity of a practical psychologist of PTNS]. Dnipro, 87 s. [in Ukrainian].
2. Mushynskyy V. P. (2010) Etapy stanovlennja i rozvytku psykholohichnoji sluzhby systemy osvity Dnipropetrovsjkoji oblasti. [Stages of formation and development of the psychological service of the education system of the Dnipropetrovsk region]. *Psykhologh. Shkilnyj svit*. Vol. 34, pp. 3–6 [in Ukrainian].
3. Panok V. Gh., Lunchenko N.V. Stanovlennja psykholohichnoji sluzhby systemy osvity v konteksti suspilnykh transformacij v Ukrajinі. [Formation of the psychological service of the education system in the context of social transformations in Ukraine.] URL: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1450980> (accessed: 04.05.2022) [in Ukrainian].
4. Panok V. Gh. Psykhologhichna sluzhba u systemi osvity Ukrajinі: 30 rokiv stanovlennja. [Psychological service in the education system of Ukraine: 30 years of formation.] URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/15458-Текст%20роботи-26708-1-10-20211026.pdf> (accessed: 05.07.2022) [in Ukrainian].
5. Polozhennja pro psykholohichnu sluzhbu u systemi osvity Ukrajinі vid 22.05.2018 № 509 [Regulations on psychological service in the education system of Ukraine dated May 22, 2018 No. 509] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18> (accessed: 04.05.2022) [in Ukrainian].
6. Pro osvitu Zakon Ukrajinі vid 05.09.2017 № 2145-VIII [Law of Ukraine «On Education» dated 05.09.2017 No. 2145–VIII] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (accessed: 04.05.2022) [in Ukrainian].
7. Panok V. Gh. (ed.) A. Gh. Obukhivvsjka, V. D. Ostrova ta in. (2016) Psykhologhichna sluzhba: pidruch. [Psychological service: assistant.] Kyiv: Nika-Centr [in Ukrainian].
8. Zaghursjka I. S. (ed.) (2015) Psykhologhichna sluzhba v systemi osvity: kurs lekcij [Psychological service in the education system: a course of lectures] Zhytomyr: Vydavnyctvo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].